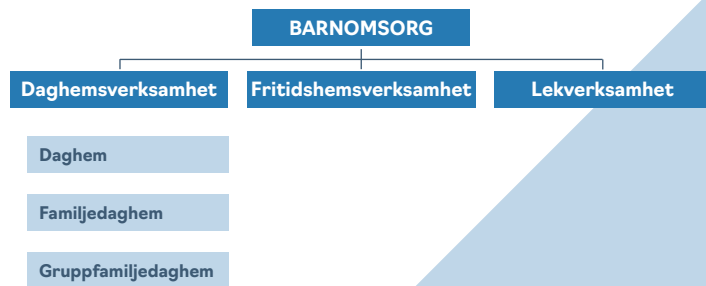




Barnomsorgen på Åland

Grundläggande information om
lagstiftning och läroplan

Information om lagstiftningen



I Ålands utbildningssystem ingår barnomsorg, grundskolor och gymnasium. Kommunerna ansvarar för barnomsorg och grundskola, medan landskapsregeringen ansvarar för gymnasieutbildning, högskola och den fria bildningen i skolform. I barnomsorgen ingår daghemsverksamhet, fritidshemsverksamhet och lekverksamhet. I daghemmet

ges också förundervisning för barnet. Åland har genom sin särställning egen lagstiftningsbehörighet för frågor som rör utbildning och undervisning. Verksamheten i barnomsorgen styrs av landskapslagen om barnomsorg och grundskola (2020:32), som trädde i kraft i januari 2021, samt av läroplanen för barnomsorgen som trädde i kraft i augusti 2022.

Organisation och arbetsordning

Det är landskapsregeringen som beslutar om läroplanen för barnomsorgen med mål, innehåll och riktlinjer. Läroplanen kompletterar och konkretiserar den övergripande målsättning för barnomsorgen som landskapslagen anger. Kommunfullmäktige antar i sin tur en utbildningsstadga för barnomsorgen, som innehåller de allmänna grunderna för barnomsorgens och grundskolans verksamhet i kommunen.

Utgående från dessa målsättningar och riktlinjer gör slutligen varje gruppfamiljedaghem, daghem och fritidshem upp en egen arbetsplan som beskriver hur verksamheten ska genomföras. Vårdnadshavarna informeras om innehållet i arbetsplanen. Landskapslagen om barnomsorg och grundskola (2020:32) reglerar rätten till att delta i barnomsorgens verksamhet. För deltagande i barnomsorgens verksamhet tas en avgift, som regleras av lagstiftningen samt av kommunens avgiftstaxa. Förundervisningen är däremot avgiftsfri. Det finns även andra fall där ingen avgift uppbärs.

Rätten till barnomsorg

Daghemsverksamhet

Det är kommunens skyldighet att ordna barnomsorg för de barn som har kommunen som sin hemkommun. Kommunen ska också ordna barnomsorg för de barn som är bosatta i kommunen på grund av sina vårdnadshavares arbete, studier eller motsvarande skäl. Det gäller även om barnet inte har någon hemkommun på Åland eller om barnets hemkommun är en annan kommun enligt lagen om hemkommun. När det finns särskilda skäl ska kommunen tillhandahålla barnomsorg för de barn som vistas i kommunen.

Ett barn har rätt till kommunal daghemsverksamhet från och med den kalendermånad som barnet fyller nio månader tills läroplikten börjar. Omfattningen av daghemsverksamheten ska vara med utgångspunkt i barnets bästa.

Förundervisning: Ett barn har rätt till kommunal daghemsverksamhet med förundervisning minst 4 timmar per arbetsdag. Förundervisningen sker läsåret innan barnet börjar i grundskolan. Ett barn som blir läropliktigt vid sex års ålder deltar i den förundervisning som ordnas det år läroplikten börjar. Förundervisning kan ordnas i daghemmet eller i träningsundervisningen. Förundervisningen följer grundskolans arbetsår och de arbetsdagar som landskapsregeringen fastställt.

Fritidshemsverksamhet

Fritidshemsverksamheten erbjuder omsorg och meningsfull fritid före och efter skoldagen för barn som är läropliktiga och har rätt till fritidshemsverksamhet. Rätt till fritidshemsverksamhet har barn i årskurs 1 och 2 med vårdnadshavare som förvärvsarbetar, studerar eller är arbetssökande. Barn med elvaårig läroplikt samt studerande på gymnasialstadienivå inom yrkesträningsundervisning har också rätt till fritidshemsverksamhet. Barn i behov av särskilt stöd har rätt till fritidshemsverksamhet så länge kommunen prövar behovet.

Lekverksamhet

Målsättningen för lekverksamheten är att erbjuda barn, som inte har börjat skolan och inte deltar i daghemsverksamheten, lekmöjlighet under uppsikt några timmar om dagen. Lekverksamhet kan bedrivas som parkverksamhet eller i form av klubbverksamhet. Lekverksamheten följer enbart läroplanen i tillämpliga delar och omfattas inte heller av samma krav på behörigheter för de anställda som övrig barnomsorg.

Det finns flera aspekter som kan påverka rätten till att delta i barnomsorgens verksamhet. Mer om detta kan du läsa i landskapslagen om barnomsorg och grundskola 2020:32.

Vad ingår i läroplanen?



Barnomsorg bedrivs i nära samverkan med hemmet och utgår från barnets ålder och individuella behov. Målet är att främja en allsidig fysisk, emotionell, social och kognitiv utveckling. All omsorg och pedagogik tar också hänsyn till barn i behov av särskilt stöd. Barnomsorgens verksamhet ordnas, struktureras och planeras för hela gruppen. Samtidigt ska barnets individuella behov, intressen och förutsättningar beaktas. Personalen ansvarar för att skapa en verksamhet som är bra för hela gruppen, och för individerna i den.

Värdegrund och välbefinnande

Barnomsorgen har samma värdegrund som grundskolan. Den baserar sig på FN:s konvention om barnets rättigheter, landskapslagen om barnomsorg och grundskola samt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det innebär att:

- barnets bästa ska komma i första hand,
- barnet har rätt att må bra, få omvårdnad och skydd,
- barnets åsikter ska beaktas,
- barnet ska behandlas likvärdigt,
- barnet inte får diskrimineras.

Verksamhetskulturen ska skapa en trygg, säker, hälsosam och inspirerande miljö med arbetsro för barn och personal. Verksamheten ska fokusera på att stärka det positiva, ta tillvara barnets styrkor och skapa meningsfullhet genom glädje i lärandet. Demokratiska principer som att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska gälla alla. Det lägger grunden för förståelse av demokratibegreppet och förbereder barnet för delaktighet och ansvar. Samtidigt får barnet insikter i de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle.

Läroplanen för barnomsorgen på Åland finns att läsa i sin helhet på www.laroplan.ax

Mångsidiga arbetssätt

Ett barn lär med alla sinnen. Därför är det viktigt att lärande i barnomsorgen sker genom att barnet får möjlighet att bearbeta på flera olika sätt samt att lärandet bygger på dialog och relationer. Verksamheten bör präglas av variation och av olika arbetssätt.

Leken har en central plats. Genom lek utvecklar barnet sin förmåga att förstå andras känslor och avsikter. I leken lär sig barnet att bygga och skapa relationer samt lösa problem och konflikter. Dessutom utvecklas barnets inlevelse och föreställningsförmåga. Fysisk aktivitet spelar en viktig roll i barnets utveckling. Det behöver finnas gott om tillfällen för barnet att röra på sig. Lärmiljöerna ska ta hänsyn till barnets behov av rörelse.

Ett språkutvecklande arbetssätt är en av grundstenarna i barnomsorgens verksamhet, bland annat genom att stimulera barnets språkliga medvetenhet och språkutveckling. Barnomsorgen samarbetar med hemmet för att lägga grunderna till god språkutveckling hos barnet. Här är vårdnadshavare och andra vuxna runt barnet viktiga resurser. Genom att vara läsande förebilder påverkar de barnets utveckling till framtida läsare. Barn som ser vuxna och äldre barn läsa eller använda texter på olika sätt utvecklar ett större intresse för det

Vila och återhämtning är också viktigt.

tryckta materialet. Samtidigt ökar sannolikheten för att barnet själv använder tryckt material.

Digitalisering i barnomsorgen handlar om att ge barnen möjligheter att bli producenter i de digitala miljöerna, inte konsumenter. Digitala arbetssätt och verktyg används medvetet på ett sätt som gynnar barnets lärande. Digitala och analoga verktyg behöver också finnas sida vid sida. Det är personalen som avgör vilka verktyg som är lämpliga att använda utifrån vad de kan tillföra verksamheten vid olika tillfällen.

Leken är viktig för barnets utveckling och det ska finnas tillräckligt med tid för lek.



Lärlogg och utforskande arbetssätt

För att kunna följa barnets utveckling och lärande behöver det finnas dokumentation för alla barn i daghemsverksamheten. Den pedagogiska dokumentationen gör det möjligt för barnomsorgen att förverkliga verksamheten utgående från barnen. Arbetssättet är utforskande och inkluderar både barn och personal. Det bygger på ett gemensamt experimenterande och undersökande.

Då barnet börjar i barnomsorgen påbörjas en lärlogg för barnets utveckling och lärandeprocesser, där barnets samlade pedagogiska dokumentation sparas och kopplas till verksamhetens mål och lärområden. Barnets utveckling och lärandeprocesser ska sedan med hjälp av materialet i lärloggen följas upp minst en gång per år i samband med ett utvecklingssamtal tillsammans med vårdnadshavarna.



5 lärområden

Lärare inom barnomsorgen planerar och genomför en mångsidig och helhetsskapande pedagogisk verksamhet med utgångspunkt i fem likvärdiga lärområden:

1. **Språk och kommunikation**
2. **Skapande, kultur och estetiska uttrycksformer**
3. **Mångfald, gemenskap och samhälle**
4. **Matematiskt tänkande, hållbarhet och utforskande**
5. **Kropp, hälsa och utveckling**

Inom dessa områden har barnet rätt att få mångsidiga upplevelser. Målet är att främja utveckling och lärande hos barn i olika åldrar. Den pedagogiska verksamheten planeras av läraren, men förverkligas gemensamt av hela arbetslaget.

Utgående från var varje barn befinner sig i sin utveckling och lärandeprocess ska barnet ha möjlighet att utveckla förmågor, intressen och färdigheter som är kopplade till uppdraget inom de olika lärområdena.

Under förundervisningsåret arbetar man utgående från samma fem lärområden, men fokuserar på skolförberedande innehåll. Även här sker lärandet med leken som utgångspunkt och med hjälp av ett gemensamt utforskande. Dessutom används mångsidiga arbetssätt och en blandning av konkret och visuellt material.



För en fördjupad beskrivning av uppdrag, verksamhetsmål, arbetssätt och det centrala innehållet inom varje lärområde, se www.laroplan.ax eller läs planscherna som finns tillgängliga på <https://www.laroplan.ax/utskrifter-och-bilagor>

Stöd för utveckling och lärande

Varje barn inom barnomsorgen har rätt till stöd för sin utveckling och sitt lärande enligt behov. Genom tidigt och rätt riktat stöd kan man främja barnets utveckling, lärande och välbefinnande. Barnets behov av stöd samt förverkligande och utvärdering av stöd sker i samråd med barnet och barnets vårdnadshavare. För att främja barnets utveckling och lärande ingår ett grundläggande allmänpedagogiskt stöd i den dagliga pedagogiska verksamheten. Stödet riktar sig till alla barn som tillfälligt behöver stöd för sin allsidiga utveckling.

Allmänpedagogiskt stöd innebär att alla barn ska få ett individanpassat bemötande inom ramen för det allmänpedagogiska arbetet. I verksamheten innebär detta exempelvis att:

- utgå från barnets intressen, behov och styrkor,
- beakta barnens olika sätt att lära sig,
- arbetssätten varierar,
- smågruppers sammansättning varierar vid behov,
- den pedagogiska miljön är ändamålsenlig,
- verksamheten förtydligas med bilder eller annat visuellt stöd,
- stödtecken används,

- samspelet mellan barn och vuxna fungerar och att de dagliga rutinerna stöder barnet,
- barnet får kortvarigt och tillfälligt stöd av kurator.



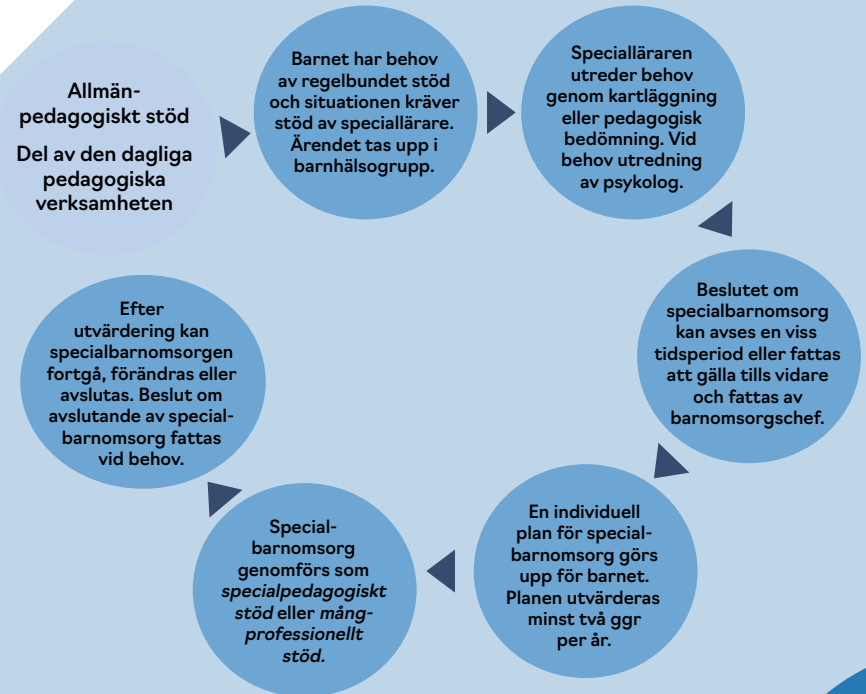
Vid behov finns även möjlighet till **specialpedagogiskt och mångprofessionellt stöd**, vilka utgör specialbarnomsorgen. Stödbehovet följs regelbundet upp och anpassas vid behov genom att stödet ökar eller minskar.

Specialpedagogiskt stöd ges när barnets behov av utökat stöd är regelbundet och när situationen kräver stöd av speciallärare i barnomsorgen. I verksamheten innebär detta exempelvis att:

- en speciallärare i barnomsorg träffar barnet för systematisk handledning och träning,
- en speciallärare i barnomsorg handleder personal och vårdnadshavare,
- bildkommunikation sker på individnivå med individuell bildstruktur,
- personaltätheten ökar och/eller gruppstorleken minskar,
- en assistent eller resursperson bistår barnet.

I ett **mångprofessionellt stöd** ingår även de stödtjänster som ges av Ålands hälso- och sjukvård samt de sociala stödtjänster som barnet är i behov av. I verksamheten innebär detta exempelvis att:

- barnet får stöd av talterapeut, ergoterapeut eller fysioterapeut,
- barnet får kontinuerligt planerat stöd av psykolog samt kuratorstjänster.



Fritidshemsverksamheten

Verksamheten i fritidshemmet bygger på samma värdegrund, målsättning samt övergripande mål och riktlinjer som för den övriga barnomsorgen.

Verksamheten i fritidshemmet ska stimulera barnets utveckling och erbjuda en meningsfull fritid. Barnet ska erbjudas varierade arbetsätt, uttrycksformer och lärmiljöer, där det ingår omsorg och lärande.

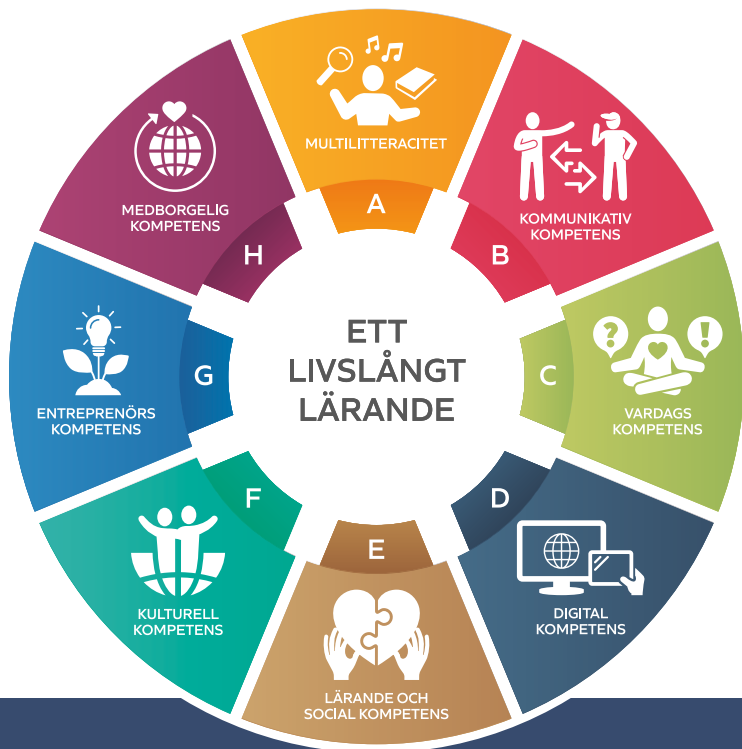
Fritidshemmet präglas av ett barncentrerat arbetssätt och fria arbetsformer. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt lek, skapande verksamhet och positiva upplevelser. Aktiviteterna utgår från barnens ålder och stöder deras uppväxt, utveckling och förmåga till socialt samspel. Att röra på sig och vara ute i kombination med möjligheten att koppla av och vila är viktigt att ta i beaktande i planeringen av verksamheten.

Fritidshemsverksamheten arbetar utifrån arbetsområden med följande verksamhetsmål:

- **Gemenskap, samhälle och natur**
- **Skapande, kreativitet och aktivitet**
- **Språk, kommunikation och sociala färdigheter**



För att läsa mer om fritidshemsverksamheten eller fritidshemsverksamheternas arbetsområden, gå in på www.laroplan.ax eller ta del av planschen på <https://www.laroplan.ax/utskrifter-och-bilagor>



Ålands
landskapsregering